

พฤติกรรม ประโยชน์ และผลกระทบการสื่อสารโดยนิรนามในเฟซบุ๊ก Anonymous Communication on Facebook: Behaviors, Benefits and Impacts

ปองปรารณ สุนทรเภสัช¹, ชุตินิษฐ์ ปานคำ², อัจฉราภรณ์ วรรณมะกอก², กิติวัฒน์ กิติบุตร²,
เบญจวรรณ เลาลลิต³, กนกพร เอกกะสินสกุล³, และ ภาควิชา วิชาสังคม²
Pongprad Soonthornpasuch¹, ChutinitPankam², AtcharapornWanmakok²,
KitiwatKitibutra², BenchawanLaolalit³, KanokpornAkkasinsakul³,
PakpoomPitchawong²
e-mail: pongprad@g.lpru.ac.th

(Received: 2023-06-07; Revised: 2023-09-20 ; Accepted: 2023-09-20)

บทคัดย่อ

การสื่อสารโดยนิรนามมีคุณค่าหลายประการต่อสื่อพลเมืองอันนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างตัวตนออนไลน์ แต่เนื่องจากสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามอาจถูกนำไปใช้โดยมิชอบ การวิจัยนี้จึงสนใจศึกษา (1) พฤติกรรม (2) ประโยชน์ และ (3) ผลกระทบการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน โดยศึกษาเอกสารร่วมกับสำรวจความคิดเห็นจากการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนของนักศึกษา 48 คนประกอบกับการเก็บข้อมูลจากเฟซบุ๊กเพจ 5 เพจซึ่งสุ่มตัวอย่างเพจที่นำมาศึกษาโดยใช้คลุพินิจ ผลการวิจัยพบว่า

(1) พฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนาม (1.1) จากผลสำรวจจากการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนผู้มีบัญชีเฟซบุ๊กส่วนตัว 1 บัญชี (ร้อยละ 58.3) รองลงไปคือ 2 บัญชี (ร้อยละ 31.3) ส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลชื่ออีเมลหมายเลขโทรศัพท์จริงเพื่อสมัครสมัครใช้งานเฟซบุ๊กมีผู้ใช้เฟซบุ๊กในลักษณะนิรนามร้อยละ 27.1 และ (1.2) การเก็บข้อมูลจากเฟซบุ๊กเพจพบว่า การสื่อสารโดยนิรนามมีการตั้งชื่อโดยใช้นามแฝงใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการและคำหยาบการโพสต์ด่าว่าผู้อื่น ดำเนินการทำงานของฝ่ายรัฐเหยียดชาติพันธุ์ประทุษร้ายทางวาจาการเสียดสีแสดงมุขตลกสร้างวาทกรรมแปลกๆตัดต่อภาพล้อเลียนบุคคลมีชื่อเสียง

(2) ประโยชน์ของการสื่อสารโดยนิรนาม ได้แก่ เสรีภาพในการสื่อสาร ป้องกันการล่วงละเมิดบุคคลเป็นเครื่องมือในการแสดงออกสิทธิของชนกลุ่มน้อยในสังคมการแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่อ่อนไหวการลดความเครียด

¹รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹Associate Professor, Faculty of Management Sciences, LampangRajabhat University

²Lecturer, Faculty of Management Sciences, LampangRajabhat University

³Assistant Professor, Faculty of Management Sciences, LampangRajabhat University

(3) ผลกระทบของการสื่อสารโดยนิรนามได้แก่ การแสดงอารมณ์ความรุนแรง การคุกคามทางเพศออนไลน์ การละเมิดสิทธิผู้อื่น

คำสำคัญ : ปัจจัยทางเศรษฐกิจ; การวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล; หลักเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

Anonymous communication has many values for citizen media in contributing to participatory democracy, as well as in creating an online identity. However, because the right to communicate anonymously may be used improperly, this research was therefore intended to study (1) behaviors, (2) benefits, and (3) effects of anonymous communication on social media. The study employed mixed-method design through literature reviews, a survey of opinion with 48 students from classroom practice, and the data collected from 5 Facebook pages which were selected using a judgmental sampling method. The research results are as follows:

(1) As for anonymous communication behaviors, (1.1) the survey from the classroom practice revealed that most students had one Facebook profile account (58.3%), followed by 2 accounts (31.3%), and used real information (name, email address, phone number) to sign up for Facebook; 27.1 percent were anonymous Facebook users. (1.2) The data collection from Facebook pages found that online anonymity allowed users to use pseudonyms, and hate speech, criticize government, be verbally racist, express sarcasm, troll, and post humiliating photoshopped images of famous people.

(2) The benefits of anonymous communication included freedom of expression, avoidance of personal harassment, a space where minorities can express themselves more safely, free discussion of sensitive issues, and stress reduction.

(3) The impact of online anonymity included expression of violence, online sexual harassment, human rights violation.

Key words: Anonymous communication; Facebook pages; Citizen media

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีเอื้อให้ปัจเจกบุคคลสามารถผลิตเนื้อหาข่าวสารป้อนเข้าสู่ต่อสาธารณะหรือสังคมออนไลน์ได้ในลักษณะคล้ายคลึงกับสื่ออาชีพบทบาทการสื่อสารของปัจเจกชนลักษณะนี้อาจเรียกว่า “สื่อพลเมือง” (citizen media) มีรูปแบบของเนื้อหาที่ผลิตโดยประชาชนภาคเอกชนที่ไม่เป็นนักข่าวมืออาชีพ (คณาธิป ทองรวีวงศ์, 2558) ซึ่งโดยหลักการประชาธิปไตยแล้วสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามของสื่อพลเมืองควรได้รับการคุ้มครองถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Association for Progressive Communication, 2015) นอกจากนี้สิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามมีคุณค่าหลายประการต่อสื่อพลเมืองอันนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งการสร้างตัวตนออนไลน์แต่เนื่องจากสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามอาจถูกนำไปใช้โดยมิชอบ เช่น การประกอบอาชญากรรม การล่อลวงและและการหมิ่นประมาทออนไลน์การสื่อสารนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์จึงยังเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งผู้สนับสนุนและคัดค้าน

สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างทุนทางสังคมหรือการมีตัวตนชื่อเสียงที่ใช้เรียกความสนใจจากผู้คนในโลกออนไลน์และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใดสามารถสร้างตัวตนใหม่ที่อาจจะไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงขึ้นมาการสร้างตัวตนในโลกออนไลน์โดยการใช้นิรนามหรือบัญชีปลอมจึงถูกใช้เพื่อตอบสนองการได้รับการยอมรับและความชื่นชมบนเครือข่ายสังคมบนโลกออนไลน์จากการทบทวนวรรณกรรมงานด้านจิตวิทยาวัยรุ่นมีแนวคิดที่สำคัญที่เห็นว่าส่วนใหญ่อยากมีตัวตน (someone) ให้คนรู้จักอยู่แล้วไม่มีใครอยากเป็นคนที่ไม่มีการรู้จัก (unknown) เด็กที่ไม่มีตัวตนด้านสามัญเช่นเล่นกีฬา วาดรูป เล่นดนตรีมักจะรู้สึกว่าจะต้องทำอะไรสักอย่างให้ตัวเองมีตัวตนออกมาซึ่งเป็นที่สังเกตว่าเด็กที่มีพฤติกรรมลักษณะนี้โดยมากจะเป็นเด็กที่ไม่มีต้นทุนทางสังคม (จิรัชญา ชัยชุมคุณ, 2563)

สื่อสังคมออนไลน์ที่คนไทยนิยมใช้มากอันดับแรกคือเฟซบุ๊ก ข้อมูลจาก Hootsuite และ WeAre Social เมื่อเดือนมกราคม 2021 มีผู้ใช้ 51 ล้านบัญชี (84.9% ของจำนวนประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป) (TWF Agency, 2021) การสมัครเข้าใช้เฟซบุ๊กต้องใช้ชื่อ นามสกุลจริง อีเมล หมายเลขโทรศัพท์วันเดือนปีเกิด และเพศเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างบัญชีแต่อย่างไรก็ตาม เฟซบุ๊กกลับมีบัญชีปลอมจำนวนมากทั้งในรูปแบบของอวตารที่ใช้รูปการ์ตูน แสตดดอกไม้สุนัขแมว เฟซบุ๊กมีปัญหาเรื่องบัญชีปลอมมายาวนาน ยิ่งพบว่ามีก๊อปปี้โพสต์บนเฟซบุ๊กที่เกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมาย ก็ทำให้เฟซบุ๊กมีนโยบายระงับในเรื่องนี้มากขึ้น

เมื่อบัญชีนิรนามหรือบัญชีปลอมซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้บุคคลเป็น someone (แบบผิดๆ) เกิดแพร่หลายขึ้นมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่สังคมกำลังกระตือรือร้นกับข้อมูลข่าวสารนั้นๆ เช่น การสื่อสารโดยใช้บัญชีนิรนามจะเกิดผลอย่างไรเพราะแม้ว่าสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามมีคุณค่าหลายประการต่อสื่อพลเมืองอันนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แต่สิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามอาจถูกนำไปใช้โดยมิชอบ เช่น การประกอบอาชญากรรม การล่อลวงและและการหมิ่นประมาทออนไลน์ งานวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมประโยชน์และผลกระทบการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์ โดยเลือกสื่อเฟซบุ๊กเป็นตัวแทนสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากได้รับความนิยมมาก

ในสังคมไทย(TWF Agency, 2021) เพื่อนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน รายวิชาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อนักศึกษานิเทศศาสตร์ ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังความรู้และทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิต และทำงานในยุคดิจิทัลต่อไปอีกด้วย นอกจากนี้ หากมีการเผยแพร่องค์ความรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับการสื่อสารนิรนามนี้จะช่วยให้สังคมตระหนักถึงประโยชน์และผลกระทบของการสื่อสารนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น เช่น สมาคมวิชาชีพการสื่อสาร หรือภาครัฐ เช่น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมควรกำหนดกฎเกณฑ์อันมีผลจำกัดสิทธิการสื่อสารนิรนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการตรากฎหมายกำหนดให้การเปิดเผยหรือระบุชื่อเป็นเงื่อนไขสำหรับการสื่อสารออนไลน์จะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ จะเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก
2. ประโยชน์ของการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก
3. ผลกระทบการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก

บททวนวรรณกรรม

1. สิทธิเสรีภาพของพลเมืองดิจิทัล

“สิทธิ” หมายถึง เสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐบาลมีพันธหน้าที่ต้องปกป้องและส่งเสริมสิทธิบางอย่างถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายระดับประเทศ ขณะที่สิทธิบางประการถูกรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการเรื่องอิสรภาพ ความเท่าเทียม และความเสมอภาค เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพสื่อ เสรีภาพในความเป็นส่วนตัว อย่างไรก็ตาม สิทธิมีข้อจำกัดและต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบในการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและหลักจริยธรรม เช่น การเคารพสิทธิ ความเชื่อ และความคิดเห็นของผู้อื่น สำหรับคำว่า “พลเมือง” สำนักงานราชบัณฑิตยสภาให้นิยามว่า พลเมือง คือ คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกันและมีวัฒนธรรมเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ทุกวันนี้เราดำรงชีวิตทำงาน และเรียนรู้อยู่ในสังคมที่เชื่อมต่อกันในระดับโลก อีกทั้งเรายังทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโลกออนไลน์มากขึ้นเรื่อย ๆ จนโลกเสมือนและโลกจริงแทบจะหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน การนิยามความเป็นพลเมืองโดยยึดติดกับ “ประเทศใดประเทศหนึ่ง” และละเลยข้อเท็จจริงที่ว่าชีวิตของเราส่วนหนึ่งได้เข้าไปอยู่ในโลกดิจิทัล อาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในโลกสมัยใหม่อีกต่อไป Thaidigizen ซึ่งเป็นเว็บไซต์ ภายใต้การบริหารจัดการของโครงการ การพัฒนาทักษะและการเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) ของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ร่วมกับบริษัท ภูเก็ต (ประเทศไทย) จำกัด (<https://thaidigizen.com/digital-citizenship/ch1-digital-citizenship/>) ได้แบ่งแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองออกเป็น 3 แนวคิดหลัก ซึ่งความเป็นพลเมืองทั้งสามแบบนี้ทำงานร่วมกันมากกว่าแยกขาดจากกัน ดังนี้ 1) ความเป็นพลเมืองชาติตามขนบ (traditional citizenship) หรือที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมืองภายใต้กฎหมาย” (legal citizenship) การเป็นพลเมืองที่ติดตามแนวคิดนี้คือ การมีความรู้เกี่ยวกับรัฐบาลและหน้าที่

พลเมืองตามกฎหมาย เช่น การไปเลือกตั้งและจ่ายภาษี 2) ความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) แนวคิดความเป็นพลเมืองโลกตระหนักถึงความเชื่อมโยงและการพึ่งพาอาศัยกันในระดับโลก และมีจิตสำนึกร่วมถึงปัญหาในระดับโลก เช่น ปัญหาโลกร้อน พลเมืองที่อาศัยในสังคมโลกจึงต้องมีความสามารถและความเข้าใจในระดับโลก ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลก และทักษะการทำงานร่วมกับผู้คนที่มีความแตกต่างทั้งในเชิงภาษา วัฒนธรรม และเชื้อชาติ 3) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) แนวคิดนี้พูดถึงความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อมีส่วนร่วมในสังคมเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และปลอดภัย การปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารได้เปิดโอกาสและยับยั้งความท้าทายใหม่ๆ ให้กับพลเมืองดิจิทัล ซึ่งสามารถเข้าถึงข้อมูลโดยไร้ข้อจำกัดเชิงภูมิศาสตร์ เข้าร่วมชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน สร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้เสียงของพลเมืองดังขึ้นในสังคม ในขณะที่ความกังวลก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงใหม่ ๆ เช่น การสอดแนมความเป็นส่วนตัว อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ดังนั้น พลเมืองดิจิทัลจึงต้องตระหนักถึงโอกาสและความเสี่ยงในโลกดิจิทัล พัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นในโลกใหม่ และเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบในโลกออนไลน์

2. เฟซบุ๊ก

คือสื่อสังคมออนไลน์ (social media) ที่ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมกับผู้ใช้เฟซบุ๊กคนอื่น ๆ ได้ หลัก ๆ คนไทยจะใช้เฟซบุ๊กส่วนตัว และเพจเพื่อขายสินค้า ซึ่ง 2 พื้นที่นี้มีความแตกต่างกันดังนี้

2.1 เฟซบุ๊กส่วนตัว (Facebook profile) เมื่อเข้าสู่ระบบเฟซบุ๊กก็จะพบหน้าฟีด (feed) ข่าว หรือเนื้อหาที่สามารถเลื่อนดูได้ ที่เห็นความเคลื่อนไหวของเพื่อน เพจที่กดติดตามรวมไปถึงโพสต์ที่เกิดจากหน้าโปรไฟล์ของเจ้าของบัญชีด้วย ซึ่งหน้าฟีดข่าวและหน้าประวัติส่วนตัว (profile) ถือเป็นส่วนของเฟซบุ๊กส่วนตัว ผู้ที่จะเห็นข้อมูลที่เจ้าของโพสต์จะต้องเป็นเพื่อนกันในเฟซบุ๊กอีกด้วย ฉะนั้นในการใช้งานเฟซบุ๊กส่วนตัวก็จะเหมาะสมสำหรับแชร์เรื่องราวพูดคุยกับเพื่อน คนรัก หรือครอบครัว

2.2 เพจ (Facebook page) เพจมีไว้สำหรับใช้งานในเชิงธุรกิจ เช่น สร้างตราสินค้าหรือภาพลักษณ์ (brand) ของธุรกิจ องค์กร หรือบุคคลสาธารณะ เพื่อสร้างตัวตนบนเฟซบุ๊กแต่การสร้างเพจนั้น จะต้องอาศัยบัญชีเฟซบุ๊กส่วนตัวในการสร้าง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าเฟซบุ๊กส่วนตัวที่ใช้งานจะหายไป แต่ทั้ง 2 พื้นที่จะแยกอิสระจากกัน ซึ่งเพจสามารถเพิ่มผู้ดูแล เพื่อช่วยในการแก้ไขข้อมูล อัปเดตข่าวสาร และที่สำคัญ เพจจะไม่จำกัดจำนวนเพื่อน เพราะเป็นการกดถูกใจ กดติดตาม ทำให้โอกาสที่คนจะเข้ามาพบเห็นโพสต์ก็จะเพิ่มขึ้น

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 สิทธิในการสื่อสารข้อมูลออนไลน์โดยนิรนามของสื่อพลเมืองคนาธิป ทองรวีวงศ์ (2558) ได้ศึกษาการคุ้มครองสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามของสื่อพลเมือง ซึ่งพบว่าโดยหลักแล้วสิทธิดังกล่าวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

นอกจากนี้ยังพบว่าสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามมีคุณค่าหลายประการต่อสื่อพลเมืองอันนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างตัวตนออนไลน์ แต่เนื่องจากสิทธิในการสื่อสารโดยนิรนามอาจถูกนำไปใช้โดยมิชอบ เช่น การประกอบอาชญากรรม การลวงละเมิดและการหมิ่นประมาทออนไลน์ เป็นต้น

3.2 การศึกษาความรุนแรงทางไซเบอร์มีเดียและการรับรู้ของวัยรุ่นโดยอัปสร เสถียรทิพย์และคณะ (2564) ใช้การวิจัยเอกสารและการสนทนากลุ่ม ในเด็กชายและหญิง อายุ 14-16 ปีเพื่อศึกษานิยาม ความหมาย รูปแบบความรุนแรง การรับรู้ผลกระทบ วิธีการจัดการปัญหาความรุนแรงในโซเชียลมีเดียของวัยรุ่นความรุนแรงที่พบจากการศึกษาได้แก่

1) การรังแกกันบนโลกไซเบอร์ (cyberbullying) โดยการใช้โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต หรือสื่อออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ ในการทำร้ายกันเผยแพร่ไปยังผู้ชมจำนวนมาก ซึ่งผู้รับสารสามารถดูซ้ำได้จนกว่าจะลบสร้างความเสียหายหรือเสื่อมเสียชื่อเสียงแก่ผู้ถูกรังแก เป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นนิรนาม ไม่ทราบตัวผู้กระทำ

ความรุนแรงในโซเชียลมีเดียที่วัยรุ่นส่วนใหญ่รับรู้ คือการรังแกบนโลกไซเบอร์มีเดีย (cyber bullying) เช่น การโพสต์ให้ร้ายผู้อื่น การตั้งกลุ่มนินทา การส่งภาพก่อกวน เป็นต้นและวัยรุ่นส่วนใหญ่เคยเป็นทั้งผู้กระทำ ผู้ถูกรังแก และผู้ร่วมกระทำในการรังแกบนโลกไซเบอร์มีเดียจากการสนทนากลุ่มพบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการลบหรือการเลิกเป็นเพื่อน (block) กับผู้อื่นผ่านเว็บไม่ถือว่าเป็นความรุนแรง

2) การสื่อสารสร้างความเกลียดชัง (hate speech) มีลักษณะปลุกปั่น ยุยง ปลุกเร้าให้เกิดความเกลียดชังต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมุ่งโจมตีลักษณะเฉพาะ เช่น เชื้อชาติ เพศสภาพ ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง (ไม่ใช่ต่อบุคคลเป็นคนๆ)ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในการแบ่งแยกไปจนถึงการขจัดบุคคล/กลุ่มบุคคล ออกจากสังคมโดยการใช้ความรุนแรงทางกายภาพหรือความรุนแรงในเชิงนามธรรม พฤติกรรมที่พบ คือ 2.1) จับกลุ่มนินทา ด่าทอกัน 2.2) สร้างกลุ่มในเครือข่ายสังคม เพื่อโจมตีบุคคลที่ไม่ชอบ หรือโจมตีบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น ดารา นักแสดง นักการเมือง ที่ไม่ชอบ 2.3) โทรส่งข้อความ แกล้ง ด่าทอ ก่อกวน ช่มชู้ บางครั้งใช้ความเป็นนิรนามโทรไปด่าว่าเพื่อความสะใจ 2.4) แกล้งถ่ายรูป ส่งรูปผี ภาพกวน ๆ ไปแกล้ง ตัดต่อภาพหรือคลิปวิดีโอคนอื่นที่ไม่ชอบหน้าแล้วส่งไปให้หรือเผยแพร่ต่อสาธารณะ/การขู่เชิญเรียกเอาผลประโยชน์โดยอ้างว่าจะเปิดเผยความลับ (blackmail) ทั้งในรูปของข้อความ ภาพ หรือคลิปวิดีโอไปเผยแพร่ 2.5) แอบอ้าง สวมรอย แอบใช้ชื่อของผู้อื่น ขโมยรหัสผ่านบัญชีผู้ใช้ของผู้อื่น เพื่อให้ร้ายกัน 2.6) คุกคามทางเพศ ส่งภาพในลักษณะโป๊เปลือย โดยผู้รับไม่ต้องการ บังคับให้มีการแสดงกิจกรรมทางเพศผ่านกล้องถ่ายรูปที่ใช้สำหรับการเชื่อมต่อกับคอมพิวเตอร์ (webcam) 2.7) การลบหรือปิดกั้น (block) ผู้อื่นผ่านเว็บ 2.8) การหลอกลวงออนไลน์ เช่น โฆษณาให้หลงเชื่อ จำหน่ายสินค้าลอกเลียนแบบ หลอกให้โอนเงิน หลอกลวงให้มีการนัดเจอเพื่อกระทำใด ๆ ในลักษณะที่อีกฝ่ายไม่ยินยอมและจากการสนทนากลุ่มพบว่าผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนใหญ่เปิดดูเนื้อหาที่มีความรุนแรงเหตุผลที่เปิดเผยเพราะมีคนโพสต์ หรือแชร์ จึงเกิดความอยากรู้อยากเปิดดู

3.3 เรื่องของ “ตัวตน” บนโลกของเว็บไซต์โซเชียลเน็ตเวิร์ก:ขอบเขตของ “ตัวตนที่ปรารถนา” และ “ตัวตนที่เป็นจริง” พรณวดี ประยงค์ (2559) กล่าวว่า

กระบวนการนำเสนอตัวตนของคนเราไม่ได้จำกัดอยู่ในโลกเชิงกายภาพ (physical world) เท่านั้น ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ มนุษย์ก็จะต้องเรียนรู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์ สร้าง และนำเสนอตัวตนเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกออนไลน์ที่เราสละเวลาเกือบหนึ่งในสามไปกับการท่องอินเทอร์เน็ตการอ่านข้อมูลบนเว็บไซต์ การโต้ตอบ และสร้างความสัมพันธ์ผ่านอีเมล (e-mail) เว็บบอร์ด (web-board) เกม (game) และโซเชียลมีเดีย (social media) โดยพรณวดี ให้ความสนใจไปที่โลกของเว็บไซต์โซเชียลเน็ตเวิร์ก อาทิ เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) และมายสเปซ (MySpace)

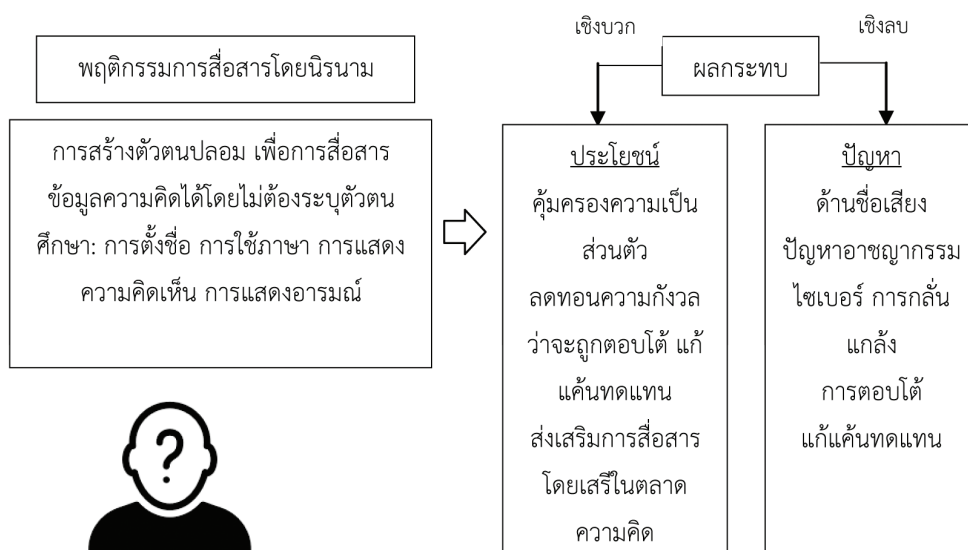
สภาพแวดล้อมของการปิดบังตัวตนในโลกออนไลน์ที่พรณวดี เรียกว่า “สภาพแวดล้อมที่ไม่เปิดเผยตัวตนในโลกออนไลน์” (anonymous online environment) กล่าวคือ ภายใต้บริบทดังกล่าว การพัฒนาตัวตนของบุคคลจะมีความเป็นอิสระมากขึ้น สามารถแสดงออกเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ตัวจริงได้ หรือกระทั่งสร้างสรรค์ตัวตนแบบแฟนตาซี ขึ้น อันเนื่องมาจากตัวตนทางกายภาพและภูมิหลังเกี่ยวกับตัวตนจริงได้รับการปกปิดไว้ เช่น สามารถใช้นามแฝงในการพูดคุยบนกระดานสนทนา สามารถให้ข้อมูลที่บิดเบือนในการสมัครอีเมลหรือสมาชิกโปรแกรมแชตออนไลน์ต่าง ๆ สามารถใช้รูปภาพของบุคคลอื่น ภาพการ์ตูนภาพสิ่งของหรือวิวทิวทัศน์แทนรูปจริง ตลอดจนบิดเบือนเพศ อายุและสถานภาพที่แท้จริงของเขาในการพูดคุยบนกระดานสนทนา จึงไม่น่าแปลกใจที่ในโลกออนไลน์ผู้ขายสามารถปลอมเป็นผู้หญิงได้ และคนธรรมดาสามารถประดิษฐ์ตัวตนให้น่าสนใจเพียงไรก็ได้

พรณวดี ประยงค์ (2559) วิเคราะห์ว่า การสร้างและประกาศตัวตนบนสื่อสังคมออนไลน์สมัยใหม่อย่างเว็บไซต์โซเชียลเน็ตเวิร์ก ยังคงสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดที่เกิดจากบริบททางสังคม วัฒนธรรมและค่านิยมที่ถูกส่งผ่านจากโลกความเป็นจริง ตัวตนที่ถูกแสดงออกจึงมักใกล้เคียงกับตัวตนในชีวิตจริง หรืออาจไม่แตกต่างจากตัวตนที่คนอื่นรับรู้เกี่ยวกับบุคคลนั้น ๆ มากนัก เนื่องมาจากเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ “ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน” ระหว่างสังคมในโลกออฟไลน์กับสังคมในโลกออนไลน์ กลายเป็นกลไกตรวจสอบพื้นฐานระหว่างผู้ใช้งานในเครือข่ายด้วยกันเองที่ต้องคอยระแวดระวังการถูกจ้องมองและจับผิด สังคมเสมือนจริงบนเว็บไซต์โซเชียลเน็ตเวิร์กจึงดูเหมือนจะเป็นเพียงส่วนต่อขยายจากโลกในชีวิตจริงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้ก็มีส่วนช่วยขยายขอบเขตของการสร้างตัวตนให้กว้างขวางมากขึ้นเช่นกัน ผ่านกลยุทธ์และเครื่องมือที่ผู้ใช้งานเลือกใช้เพื่อถ่ายทอดตัวตนตามที่พวกเขาปรารถนาแต่ไม่ถึงกับเพ้อฝัน (fantasy) เปรียบเสมือนการเสริมคุณสมบัติเชิงบวกบางประการเพื่อนำไปสู่ตัวตนที่น่าประทับใจ ตั้งแต่ (1) การสร้างและการนำเสนอประวัติส่วนตัว (profile) ที่เจ้าของประวัติคัดสรรมาแล้ว (2) การเรียนรู้และเลียนแบบจากประวัติส่วนตัวของผู้ใช้งานรายอื่น ๆ (3) การบริหารจัดการการเข้าถึงข้อมูลของผู้รับสารแต่ละคน เพื่อไม่ให้เกิดสภาวะความขัดแย้งทางอัตลักษณ์ที่อาจนำไปสู่ภาพลักษณ์เชิงลบ (4) การรับมือกับผู้รับสารที่ไม่อาจคาดเดา (5) การเพิ่มเพื่อนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป จนกระทั่ง (6) การเปิดเผยรายชื่อเพื่อนในเครือข่าย สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีการเรียนรู้และปรับใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองต่อการสร้างตัวตนของพวกเขาตลอดเวลา ไม่เว้นแม้กระทั่งในโลกออนไลน์คำถามสำคัญที่ต้องเผชิญ คือ ตัวตนในสังคมเสมือนเหล่านี้มีอิทธิพลต่อชีวิตในโลกความเป็นจริงของผู้ใช้งานแต่ละคนอย่างไรบ้างก็ตาม ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนเว็บไซต์โซเชียลเน็ตเวิร์ก

ยังคงดำเนินและเปลี่ยนแปลงไปตามการปรับตัวของเว็บไซต์และผู้ใช้งาน ทั้งรายเก่าและใหม่ที่ยังคงต้องการการศึกษาและทำความเข้าใจในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากที่ได้พบทบทวนวรรณกรรม เฟซบุ๊กเป็นสื่อออนไลน์หนึ่งที่คนยุคนิยมใช้สื่อสารเพื่อแสดงออกถึงสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารออนไลน์ ซึ่งในทางปฏิบัติมีทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ คณะผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมสื่อสารโดยนิรนามของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในไทยว่ามีรูปแบบใดบ้าง ส่งผลกระทบเชิงบวกหรือเชิงลบอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์ และขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน การศึกษาวิเคราะห์ที่ใช้ข้อมูลจาก

1.1.1 การอ่านบททวนเอกสาร ตำรา รายงานการวิจัย ข่าว บทความที่เกี่ยวข้อง

1.1.2 สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากนักศึกษา จำนวน 48 คน

1.1.3 ข้อมูลพฤติกรรมสื่อสารโดยนิรนามในเฟซบุ๊กที่คณะผู้วิจัยเก็บบันทึกไว้ ระหว่างวันที่ 1 มกราคมถึง 31 พฤษภาคม 2564

เหตุที่งานวิจัยนี้อาศัยข้อมูลหลายส่วนเนื่องจาก การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยทุนส่วนตัว ไม่ได้รับงบประมาณจากแหล่งทุนใด แต่คณะผู้วิจัยทั้งหมดเป็นนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ มีภาระงานที่ต้องบูรณาการงานวิจัยในชั้นเรียนนำไปใช้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการสื่อสารในยุคดิจิทัลของนักศึกษา จึงร่วมกันศึกษาข้อมูลจากหลายส่วนนำมาบูรณาการเพื่อเกิดเป็นความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนในหลายรายวิชา เช่น การรู้เท่าทันสื่อ การวิจัยนิเทศศาสตร์ กฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน ทักษะการรู้ดิจิทัล สื่อในยุคดิจิทัล

- ✓ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตำรา รายงานการวิจัย
- ✓ ผลสำรวจพฤติกรรมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารในเฟซบุ๊กโดยนิรนามของนักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง
- ✓ ข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลการสื่อสารโดยนิรนามในเฟซบุ๊ก

ภาพที่ 2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

1.2 ประชากร

1.2.1 เอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสื่อสารโดยนิรนามทั้งรายงานวิจัย รายงานการสำรวจ (โพล) รายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติเรื่องสิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก สารสนเทศที่เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์

1.2.2 ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก

1.2.3 บัญชีสื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่ระบุตัวตนที่แท้จริง หรือบัญชีนิรนามที่จำกัดเฉพาะการสร้างบัญชีเพื่อใช้สื่อสารในสื่อเฟซบุ๊กเพจ โดยปิดบังตัวตน ไม่ระบุชื่อจริงตามกฎหมายหรือใช้นามแฝงใด ๆ ไม่แสดงข้อมูล ไม่มีเพื่อน แต่ไม่รวมถึงการปลอมบัญชีของบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง เช่น นักการเมือง ดารา นักแสดง

1.3 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเลือกศึกษาโดยใช้ดุลพินิจและประสบการณ์ของผู้วิจัย ดังนี้

1.3.1 คัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์ ประโยชน์ และผลกระทบของการสื่อสารนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์เพื่อนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์

1.3.2 นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ประชาคมติและการโน้มน้าวใจ ปีการศึกษา 2564 ซึ่งได้มาจากการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน สำรวจโพลเรื่อง “พฤติกรรมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารในเฟซบุ๊กโดยนิรนาม” ของนักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวน 48 คน

1.3.3 จากเฟซบุ๊กเพจที่มีผู้ติดตามมากที่สุด ใช้ดุลพินิจเลือกเก็บข้อมูลจาก 5 เพจ ได้แก่ อีจัน อีเจียบเลียบด่วน ได้เตียงดารา Drama-addict และหมอเล็บแพนด้า กำหนดระยะเวลาติดตามเฟซบุ๊กเพจที่เลือกไว้ ระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2564 โดยทำการบันทึกข้อมูลจากบัญชีนิรนามที่เข้ามาแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ การสร้างเครื่องมือ

2.1 การกำหนดประเภทของข้อมูลที่จะเก็บรวบรวมกำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูลเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ พฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์

2.2 คุณภาพเครื่องมือปรึกษาขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านนิเทศศาสตร์ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของประเด็นการบันทึก เก็บรวบรวมข้อมูล

2.3 สร้างแบบบันทึกข้อมูล เพื่อเก็บรวบรวมเนื้อหาจากบัญชีผู้ใช้ของกลุ่มตัวอย่างที่โพสต์ข้อมูล หรือแสดงความเห็นในสื่อสังคมออนไลน์

3. การเก็บรวบรวม

ออกแบบการบันทึกเพจไว้ ดังนี้ ในแต่ละวันที่ติดตาม เลือกเก็บตัวอย่างจากโพสต์ที่มีคนแสดงความคิดเห็นมากที่สุด 1 โพสต์ เช่น วันที่ 9 มีนาคม 2564 โพสต์ “พระมหาเทวีเจ้าแห่งเมืองกาลกนิเมืองที่ประชาชนได้แต่ ของแจกทิพย์ ของแจกจริงโดนแม่ง อมหมด” มีผู้กดถูกใจ 52,000 คน แสดงความคิดเห็น 1,500 รายการ กดแชร์ 77 ครั้ง กับ โพสต์ “มอNINGงงงง วันอังคารจ้ารอนอยู่ดี ๆ ฝนตกถล่มกรุงซะงั้น รถกูเพิ่งล้างมาเมื่อวันอาทิตย์ 120 กู หายวับ 5555 ...” ผู้กดถูกใจ 23,000 คน แสดงความคิดเห็น 447 รายการ กดแชร์ 34 ครั้งจึงเลือกโพสต์พระมหาเทวีเจ้า

ทั้งนี้ ความคิดเห็นที่แสดงในเพจ ไม่ครบทุกรายการ เนื่องจากตั้งค่าคัดกรอง มีการเลือกความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ดังนั้นความคิดเห็นบางส่วนอาจถูกกรองออกไป เช่น ความคิดเห็น 1,500 รายการถูกแสดงเพียง 800 รายการ ผู้วิจัยอ่านความคิดเห็น และเลือกเก็บเฉพาะความเห็นของบัญชีนิรนามในตารางบันทึกข้อมูล และการเก็บเนื้อหาที่โพสต์ใช้วิธีคัดลอกข้อความต้นฉบับ โดยไม่ได้ตรวจแก้ไขคำถูกผิด แต่ประการใด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นต่อไปนี้ 1)พฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนาม 2) ประโยชน์ของการสื่อสารนิรนาม 3) ผลกระทบของการสื่อสารนิรนาม

ผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์
วิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง ดังนี้

1.1 พฤติกรรมการสื่อสารโดยนิรนามในเฟซบุ๊กเพจ

ผลการศึกษาส่วนนี้ได้จากการรวบรวมข้อมูลการติดตามเฟซบุ๊กเพจ 5 เพจ ได้แก่ อัจฉิน อีเจียบเลียบด่วนได้เตียงดารา Drama-addict หมอแล็บแพนด้า ประกอบกับรายงานผลการสำรวจพฤติกรรมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารในเฟซบุ๊กโดยนิรนาม (โพล) สรุปประเด็นสำคัญต่อไปนี้ จากการเก็บข้อมูลพบว่าในเฟซบุ๊กมีผู้สื่อสารโดยนิรนาม พฤติกรรมการสื่อสารเป็นดังนี้

1.1.1 การตั้งชื่อโดยใช้นามแฝง การตั้งชื่อบัญชีให้แตกต่างจากชื่อที่แท้จริงมีหลากหลายรูปแบบ แต่พยายามไม่ให้ผู้อื่นทราบว่าเจ้าของบัญชีเป็นใคร มีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น ๆ (เช่น **サーンランスワン**) แนวน่ารัก (เช่น ป๊อปปี้ อิกิบุจัง) บางคนใช้ชื่อบุคคลอื่น (เช่น พ.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา) นำชื่อผู้อื่นมาล้อเลียน/หมิ่นประมาท/ดูหมิ่นซึ่งหน้า นำมาผวน (เช่น ประยว.. หัวคุด ...ยุทธ์ หน้าอิ) บางคนใช้คำหยาบ (เช่น ไม่สน ก็ สนแ..ด) ส่อนัยยะทางเพศ (เช่น อุ้ยาน ไหญ่ ซอยดังแจ๊ะ)

1.1.2 การใช้ภาษา มีทั้งการใช้คำหยาบคาย กู มึง ไอ้ อี ห่า ชิบหาย อีตอก เที้ย สัตว์ ฯลฯ เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย

1.1.3 การแสดงความคิดเห็น แสดงอารมณ์ความรู้สึกเต็มที่ ซึ่งบ่อยครั้งเข้าข่ายทั้งหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา และความผิดตามมาตรา 14 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ด้วย นอกจากนั้น ยังมีการดำเนินการทำงานของฝ่ายรัฐ การเหยียดชาติพันธุ์ ถูกเหยียดหยาม ประทุษทางวาจา (hate speech)

1.1.4 การแสดงอารมณ์ขัน หลายบัญชีเข้ามาสร้างอารมณ์ขันในประเด็นที่มีการโพสต์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การเสียดสี แสดงมุขตลก สร้างวาทกรรมแปลก ๆ ตัดต่อภาพ ล้อเลียนบุคคลมีชื่อเสียง

1.2 ผลโพลสำรวจพฤติกรรมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารในเฟชบุ๊ก
โดยนิรนามซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติการเรียนการสอนรายวิชาประชาคมติ ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ผู้ตอบแบบสำรวจ 48 มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 47.9 อายุ 21 ปีขึ้นไป ร้อยละ 52.1 ผลการสำรวจ มีดังนี้

1.2.1 พฤติกรรม

ส่วนใหญ่มีบัญชีเฟชบุ๊กส่วนตัว (ไม่รวมเฟชบุ๊กเพจ) 1 บัญชี (ร้อยละ 58.3) รองลงไปคือ 2 บัญชี (ร้อยละ 31.3) ส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลยืนยันตัวตนจริง เช่น ชื่อ อีเมล หมายเลขโทรศัพท์จริงเพื่อสมัครใช้งานเฟชบุ๊ก (ร้อยละ 54.2) ใช้ข้อมูลจริงเพียงบางส่วนเพื่อสมัคร (ร้อยละ 39.6) สาเหตุที่มีบัญชีเฟชบุ๊กส่วนตัว (Facebook profile) มากกว่า 1 บัญชี (ไม่รวมเพจ หรือ Facebook page) เพื่อใช้ส่งรูปหรือเนื้อหา (content) อื่น ๆ ให้ตัวเองในบัญชีหลัก (ร้อยละ 27.0) รองลงไปคือ เพื่อความปลอดภัยสำหรับตนเอง และครอบครัว ใช้สื่อสารกับกลุ่มที่ต่างกัน เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ต้องการสร้างตัวตนใหม่ที่แตกต่างไปจากชีวิตจริง และบัญชีเดิมถูกล็อก หรือจำรหัสผ่านไม่ได้ (ร้อยละ 10.8 เท่ากัน) ใช้เล่นเกม และใช้ค้าขาย ติดต่อลูกค้า (ร้อยละ 8.1 เท่ากัน) เพราะรู้สึกว่าได้ผลดีกว่าเปิดเพจ

ผู้ที่สมัครเฟชบุ๊กมากกว่า 1 บัญชี ร้อยละ 55.6 มีผู้เลือกชื่อบัญชีใหม่ และใช้ข้อมูลที่แท้จริงของตน เช่น อีเมลค่ายอื่น หมายเลขโทรศัพท์ หมายเลขอื่นที่ต่างไปจากบัญชีหลักในการสมัคร ร้อยละ 22.2 เลือกชื่อที่ใช้เรียกในชีวิตจริง แต่ใช้ข้อมูลปลอม ๆ เกี่ยวกับตัวตนในการสมัคร และร้อยละ 16.7 ใช้ชื่อปลอมและข้อมูลปลอมในการสมัคร มีผู้ใช้เฟชบุ๊กส่วนตัว (ไม่รวมเพจ) ในลักษณะที่ไม่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริง ร้อยละ 27.1 และไม่มีบัญชีเฟชบุ๊กส่วนตัว (ไม่รวมเพจ) ในลักษณะที่ไม่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริง ร้อยละ 70.8 ลักษณะรูปภาพโปรไฟล์ที่ใช้ในเฟชบุ๊กนิรนามที่เลือกใช้ ได้แก่ ภาพกราฟิก 2 มิติ หรือ 3 มิติ หรือภาพการ์ตูนจำนวน 3 คน (ร้อยละ 23.1) ภาพการ์ตูนที่สร้างจากภาพถ่ายจริงของตนเอง (ร้อยละ 38.5)

1.2.2 ความคิดเห็น

ผู้ที่เห็นด้วยกับนโยบายของเฟซบุ๊กที่ให้ผู้มีเพียง 1 บัญชีต่อคน คิดเป็นร้อยละ 37.5 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 62.5 และผู้ที่เห็นด้วยกับนโยบายที่เฟซบุ๊กให้ใช้ข้อมูลจริง เช่น ชื่อ นามสกุล เพื่อยืนยันตัวตนในการสมัคร คิดเป็นร้อยละ 66.7 และไม่เห็นด้วย ร้อยละ 33.3 ในส่วนความคิดเห็นเพิ่มเติม นักศึกษาบางคนเห็นว่า “ต้องการให้ผู้ที่ใช้เฟซบุ๊กใช้ข้อมูลจริงมากกว่า” บางคนคิดว่า “แล้วแต่จิตสำนึกของคน” “เฟซบุ๊กต้องมีวิธีการจัดการกับคนที่ใช้ในทางที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง” และ “การใช้บัญชีที่ไม่เปิดเผยตัวตนมีข้อดีคืออาจปกป้องข้อมูลของเราไม่รั่วไหลไปสู่มีจนาชีพ แต่หากว่าใช้ในการละเมิดผู้อื่นเช่น ใส่ร้าย ด่าทอหรือเผยแพร่ข่าวปลอมเพื่อเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นค่อนข้างเป็นอันตรายต่อสังคม”

2. ผลกระทบเชิงลบของการสื่อสารนิรนามในสื่อสังคมออนไลน์

2.1 การแสดงถึงอารมณ์ความรุนแรงเกรี้ยวกราดของผู้สื่อสารที่ปกปิดตัวตนมีแนวโน้มจะมีความก้าวร้าว ใช้ถ้อยคำที่รุนแรง และแสดงความเหยียดหยามเกลียดชังมากกว่า การสื่อสารแบบเปิดเผยตัวตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารบนโซเชียลมีเดียซึ่งผู้สื่อสารมักไม่ได้ปฏิบัติตามพันธกิจทางกายภาพแบบเดิมกับคู่สื่อสาร การสื่อสารแบบปกปิดตัวตนอาจนำมาซึ่งพฤติกรรมต่อต้านสังคม สูญเสียความยับยั้งชั่งใจ มีความหุนหันพลันแล่น คอนเทนตในโลกออนไลน์สามารถดูเข้าได้มากเท่าที่ต้องการเป็นการเพิ่มความรุนแรงในโลกโซเชียลมีเดีย

2.2 การคุกคามทางเพศออนไลน์ ซึ่งการคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นในโลกเสมือนจริงมีความน่ากลัวกว่า เพราะมีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ผลกระทบขยายขอบเขตได้กว้างขวางมากกว่าการคุกคามในโลกออฟไลน์ และหาตัวผู้กระทำความผิดได้ยากกว่า

2.3 การละเมิดสิทธิผู้อื่น การหมิ่นประมาท ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศสภาพ อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างจากตน ผู้สื่อสารนิรนามสามารถสร้างความเสียหาย หรือเสื่อมเสียชื่อเสียงแก่ผู้ถูกกระทำได้ในวงกว้าง

2.4 จากผลสำรวจพฤติกรรมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารในเฟซบุ๊ก โดยนิรนาม (2564) เรื่อง ผลกระทบของบัญชีนิรนาม แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นต่อผลกระทบของบัญชีนิรนาม

ผลกระทบ	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	SD
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉยๆ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย อย่างยิ่ง		
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
1. ถูกใช้เพื่อสร้างความนิยม ความน่าเชื่อถือ และชื่อเสียง ปลอม ๆ	7 (14.6)	17 (35.4)	16 (33.3)	6 (12.5)	2 (4.2)	3.44	1.03
2. ใช้สร้างผู้ติดตามปลอม ๆ (fake follower) จำนวน มาก หรือบั่นยอดวิว เพื่อ เรียกค่าโฆษณา	7 (14.6)	12 (25.0)	16 (33.3)	6 (12.5)	7 (14.6)	3.13	1.25
3. ทำให้ดารา บุคคลมีชื่อเสียง เน็ตไอดอล ถูกปลอมบัญชี เพื่อหาประโยชน์โดยมิชอบ	9 (18.8)	12 (25.0)	12 (25.0)	8 (16.7)	7 (14.6)	3.17	1.33
4. ถูกนำไปการทำธุรกิจ ออนไลน์ หลอกลวงผู้อื่น	12 (25.0)	12 (25.0)	10 (20.8)	5 (10.4)	9 (18.8)	3.27	1.44
5. เป็นเครื่องมือล่อลวงบุคคล อื่นไปทำอันตรายได้	12 (25.0)	10 (20.8)	11 (22.9)	6 (12.5)	9 (18.8)	3.21	1.44
6. ใช้สร้างข่าวปลอมจนสร้าง ความเสียหายหรือส่งผล กระทบต่อสังคม	11 (22.9)	12 (25.0)	9 (18.8)	5 (10.4)	11 (22.9)	3.15	1.49
7. ใช้โจมตีฝ่ายตรงข้ามพร้อม ๆ กันจนเว็บหรือเพจล่ม	11 (22.9)	10 (20.8)	12 (25.0)	4 (8.3)	11 (22.9)	3.13	1.47
8. ถูกใช้เพื่อด่าทอ ใส่ร้ายป้ายสี สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น	10 (20.8)	11 (22.9)	10 (20.8)	6 (12.5)	11 (22.9)	3.06	1.46

จากตารางที่ 1 ความคิดเห็นต่อผลกระทบของบัญชีนิรนาม 1) ผู้ตอบแบบสำรวจ
ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 35.4) เห็นด้วยว่าบัญชีเฟซบุ๊กที่ไม่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริง/บัญชีปลอม/
บัญชีนิรนาม ถูกใช้เพื่อสร้างความนิยม ความน่าเชื่อถือ และชื่อเสียงปลอม ๆ 2) ส่วนใหญ่
(ร้อยละ 33.3) รู้สึกเฉย ๆ กับการใช้เพจนิรนามเพื่อสร้างผู้ติดตามปลอม ๆ (fake follower)

จำนวนมาก หรือบั่นยอดตัว เพื่อเรียกค่าโฆษณา) 3) มีผู้เห็นด้วยว่าทำให้ดารา บุคคลมีชื่อเสียง เน็ตไอดอล ถูกปลอมบัญชีเพื่อหาประโยชน์โดยมิชอบ คิดเป็นร้อยละเท่ากันกับผู้ที่มีรู้สึกเฉย ๆ ในประเด็นนี้ คือ ร้อยละ 25.0 4) มีผู้เห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยว่าเพงนิรนาม ถูกนำไปการทำธุรกิจออนไลน์หลอกลวงผู้อื่น (ร้อยละ 25.0 เท่ากัน) 5) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 25.0) รู้สึกเห็นด้วยอย่างยิ่งที่เพงนิรนามจะถูกใช้เป็นเครื่องมือล่อลวงบุคคลอื่นไปทำอันตรายได้ 6) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 25.0) รู้สึกเห็นด้วยว่าบัญชีนิรนาม ใช้สร้างข่าวปลอมจนสร้างความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อสังคม 7) แต่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 25.0) รู้สึกเฉย ๆ ว่าบัญชีนิรนาม ถูกใช้โจมตีฝ่ายตรงข้ามพวอม ๆ กันจนเว็บหรือเพจล่ม 8) ในประเด็นบัญชีนิรนามถูกใช้เพื่อด่าทอ ใส่ร้ายป้ายสีสร้างความเสียหายให้ผู้อื่น มีผู้เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่งรวมกัน (ร้อยละ 43.7) มากกว่า ผู้ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งรวมกัน (ร้อยละ 35.4)

3. ประโยชน์ของการสื่อสารนิรนาม

จากการวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นในหัวข้อ 2 เรื่องผลกระทบสู่สาธารณะสำคัญได้ดังนี้

3.1 เป็นการป้องกันข้อมูลประจำตน (identity protection) กรณีที่ผู้ใช้ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ว่าตนเป็นใครจริง ๆ แม้ว่าผู้ใช้นั้นจะไม่ได้เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมายก็ตาม ซึ่งมีความสำคัญมากสำหรับผู้ที่ไม่ต้องการเปิดเผยตัวตนในชุมชนออนไลน์ตามกฎหมายแล้วผู้ใช้แต่ละคนสามารถสร้างบัญชีได้เพียงบัญชีเดียวต่อบริการ แต่ในทางปฏิบัติ หากข้อมูลผู้ใช้ที่แท้จริงรั่วไหลไปยังอาชญากรอาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมาก เช่น การนำฐานข้อมูลของผู้บริโภคต่าง ๆ ไปใช้ในทางที่มีขอบ

3.2 การป้องกันการล่วงละเมิดส่วนบุคคล (personal harassment) การไม่เปิดเผยตัวตนในการสื่อสารออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อเสรีภาพในการแสดงออก สามารถทำให้สื่อสารได้โดยไม่ต้องกลัวว่าจะเกิดผลสะท้อนกลับ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในประเทศประชาธิปไตย แต่การสื่อสารออนไลน์ยังคงถูกรัฐเฝ้าตาม หากไม่ต้องกลัวว่าจะมีเสียงสะท้อนกลับ เจ้าของบัญชีนิรนามก็สามารถพูดความจริงได้ทั้งหมด หากต้องการจะพูดในแง่ลบ โดยไม่ถูกล่วงละเมิด กลับแก้ง

3.3 การไม่เปิดเผยชื่อเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับคำพูดที่แสดงความเกลียดชังและความรุนแรงทางออนไลน์ การสื่อสารออนไลน์ปัจจุบันส่งเสริมการใช้สิทธิและการแสดงออก โดยเฉพาะของผู้ที่อาศัยอยู่ในบริบททางสังคมการเมืองเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผู้ถูกระทำความรุนแรงในโลกออนไลน์สามารถใช้ประโยชน์จากการไม่เปิดเผยตัวตนที่เป็นเครื่องมือในการประณามสถานการณ์อย่างปลอดภัยและต่อสาธารณะ

3.4 เป็นเครื่องมือในการเสริมพลังการแสดงออกและการตระหนักถึงสิทธิทางเพศบางประเทศกำหนดโทษทางเพศบางประเภทและผู้ที่มีเพศเบี่ยงเบนจาก “บรรทัดฐาน” อาจอยู่ภายใต้ความรุนแรงและการล่วงละเมิด เป็นเลสเบี้ยน เกย์ไบเซ็กชวล คนข้ามเพศ (LGBTQ+) เผชิญกับความเสี่ยงของความรุนแรงหรือมาตรการลงโทษรวมถึงการจำคุกหรือการดำเนินการ การไม่เปิดเผยตัวตนทางออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับชุมชน LGBTQ+ ในการเชื่อมโยงอย่างปลอดภัย

3.5 การแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่อ่อนไหว (sensitive issue) การปกปิดตัวตนเปิดโอกาสให้ผู้สื่อสารกล้าแสดงออกเปลี่ยนถ้อยคำในประเด็นที่อ่อนไหว หรือเรื่องที่ใน

บางสังคมอาจเห็นว่าเป็นเรื่องน่าอับอายที่จะสื่อสารกันมากกว่าเดิม

3.6 การลดความเครียด การใช้บัญชีนิรนามทำให้กลักระบายความรู้สึกอัดอั้นตันใจ ความรู้สึกที่ถูกรังแก กลั่นแกล้ง หรือบางครั้งเป็นช่องทางแสดงอารมณ์ขัน สามารถเข้าไปแสดงความคิดเห็นตลก ๆ ท่ามกลางประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างร้อนแรงได้ แต่ต้องระวังในเรื่องระยะเวลาในการใช้โซเชียลมีเดีย หากหมกมุ่นเกินไปจะก่อให้เกิดความเครียดมากกว่าผ่อนคลายความเครียด

3.7 สนับสนุนเสรีภาพในการสื่อสาร การใช้โซเชียลมีเดียในการแสดงออกเป็นพื้นที่ใหม่ในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ โดยที่ไม่จำกัด เพศ อายุ และชนชั้น โลกโซเชียลมีเดียของทุกคนนั้นมีเสรีภาพและอิสรภาพเท่าเทียมกัน ทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงและแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ปรารถนา

3.8 จากการเป็นนิรนามสู่ความ somebody จากความจริงที่ว่าประสิทธิผลของการสื่อสารของบุคคลที่มีทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่ต่างกันย่อมมีความไม่เท่าเทียมกัน เพราะตัวตน ชื่อเสียง ชานี้กำเนิด การศึกษา หน้าตา อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของบุคคลนั้นส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้สื่อสารและการรับรู้ของผู้ฟังตรงกันข้ามกับความเป็น ‘นิรนาม’ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับการไม่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมและต้นทุนทางสังคมใด ๆ ในหลายสังคม รวมทั้งสังคมไทย บ่อยครั้งเราพบว่า ‘สาร’ ที่ต้องการสื่อ นั้นอาจยังไม่สำคัญเท่าเท่ากับว่า ‘ใครเป็นผู้สื่อ’ และกลับกลายเป็นว่าทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของผู้สื่อสารนั้นได้รับการประเมินว่ามีคุณค่าและความสำคัญเหนือกว่าตัวสาร ผู้สื่อสารสามารถใช้ความเป็นนิรนาม เป็นช่องทางในการสร้างทุนทางสังคมและเปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถสร้างตัวตนใหม่ที่อาจจะไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงขึ้นมาได้ โดยสามารถสร้าง ผลิตภัณฑ์ และเผยแพร่คอนเทนต์เข้าสู่โซเชียลมีเดียได้อย่างง่ายดาย จนกลายเป็น somebody (หรือที่เรียกกันในภาษาปัจจุบันว่า celebrity หรือ influencer) ในสังคมได้ง่ายขึ้น ผ่านเสรีภาพในการสื่อสารที่เลือกได้ว่าจะใช้ชื่อนามสกุลจริง หรือเลือกที่จะใช้นามแฝงในฐานะร่างอวตารหรือร่างทรงดิจิทัล (เอกณัฐ วัฒนสมบัติ, 2562)

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นต่อประโยชน์ของการใช้บัญชีเพชบุรีที่ไม่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริง

ประโยชน์	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	SD
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง		
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
1. รู้สึกมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ พาดพิงผู้อื่น	8 (16.7)	11 (22.9)	19 (39.6)	6 (12.5)	4 (8.3)	3.27	1.14
2. รู้สึกปลอดภัยจากการเปิดเผยข้อมูลที่แท้จริงในโลกออนไลน์	6 (12.5)	16 (33.3)	20 (41.7)	4 (8.3)	2 (4.2)	3.42	0.96
3. การไม่เปิดเผยตัวเป็นพื้นฐานสำหรับการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเต็มที่ตามสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง	4 (8.3)	11 (22.9)	28 (58.3)	3 (6.3)	2 (4.2)	3.25	0.86
4. การใช้บัญชีหลักที่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริงเพื่อสื่อสารในบางสถานการณ์อาจนำไปสู่การถูกตั้งข้อหาทางอาญาหรือผลกระทบอื่นๆ	5 (10.4)	13 (27.1)	23 (47.9)	6 (12.5)	1 (2.1)	3.31	0.90
5. ผู้ใช้บัญชีที่ไม่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริงสามารถแสดงออกได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องกลัวการแกล้งแค้นหรือการประณาม	3 (6.3)	10 (20.8)	16 (33.3)	12 (25.0)	7 (14.6)	2.79	1.13
6. ช่วยเชื่อมโยงเข้ากับกลุ่มคนทางสังคมออนไลน์ตามอัตลักษณ์ ความเชื่อหรือสิทธิที่กฎหมายไม่รับรอง เช่น LGBT+	5 (10.4)	10 (20.8)	27 (56.3)	5 (10.4)	1 (2.1)	3.27	0.87
7. เป็นการแสดงพลัง การรวมกลุ่มทางการเมือง	2 (4.2)	10 (20.8)	28 (58.3)	5 (10.4)	3 (6.3)	3.06	0.86
8. ใช้เผยแพร่ความคิดและความเชื่อของฝ่ายเราเพื่อต่อต้านฝ่ายศัตรู	2 (4.2)	8 (16.7)	26 (54.2)	8 (16.7)	4 (8.3)	2.92	0.92

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารโดยนิรนามส่วนใหญ่เป็นประโยชน์ในมุมมองของผู้ส่งสาร อาทิ การป้องกันข้อมูลประจำตน การป้องกันการไม่ถูกละเมิดหรือกลั่นแกล้งหากผู้รับสารไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่สื่อสารออกไป การลดความเครียด การสร้างตัวตนในโลกออนไลน์ของผู้ที่ไม่มีต้นทุนทางสังคม ส่วนประโยชน์ในมุมมองของสังคมโดยรวม การสื่อสารนิรนามเป็นเครื่องมือในการเสริมพลังการแสดงออกทั้งการต่อสู้ต่อในประเด็นสาธารณะ ส่งผลสนับสนุนเสรีภาพในการสื่อสาร ทำให้ทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สำหรับในมุมมองของผู้รับสารนั้น การสื่อสารโดยนิรนามช่วยในเรื่องความเป็นกลางในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยปราศจากอคติ เนื่องจากผู้ส่งสารไม่เปิดเผยตัวตน บางกรณีหากรู้ตัวผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจปฏิเสธสารที่ถูกส่งออกมาแม้เป็นความคิดเห็นที่ถูกต้องแต่หากมาจากผู้ที่ไม่ชอบก็ไม่ต้องการรับฟัง ทำให้การถกเถียงในประเด็นสังคมมีอคติครอบงำ

อภิปรายผล

การเปิดเผยตัวตนและการปกปิดตัวตนในการสื่อสารได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของข้อถกเถียงเรื่องจริยธรรมทางการสื่อสาร ในฐานะที่การแสดงตัวตนถือเป็นเครื่องแสดงความรับผิดชอบขั้นต่ำที่สุดของผู้สื่อสารต่อสารที่ตัวเองสื่อ ต่อผู้รับสาร และต่อสังคมด้วยการอภิปรายผลในประเด็น พฤติกรรมประโยชน์ และผลกระทบการสื่อสารโดยนิรนามในสังคมออนไลน์ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

พฤติกรรม

การสร้างบัญชีโดยไม่เปิดเผยตัวตนที่แท้จริง มักปรากฏให้เห็นในการตั้งชื่อโดยใช้นามแฝง เพื่อไม่ให้เชื่อมโยงไปยังตัวตนที่แท้จริงได้ การปกปิดตัวตนนี้ ส่งผลให้ผู้สื่อสารรู้สึกมีอิสระที่จะสื่อสารด้วยถ้อยคำหยาบคาย กล่าวที่แสดงอารมณ์ออกมาอย่างเต็มที่เพื่อระบายความเครียด พฤติกรรมการสื่อสารไม่ได้แสดงออกด้านอารมณ์เคร่งเครียด ก้าวร้าวรุนแรง แบบตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่ยังแสดงออกในด้านการสร้างขบขัน เสียดสี หรือด้อยค่าผู้อื่น ซึ่งเป็นการสื่อสารเชิงลบอีกรูปแบบหนึ่งด้วย ซึ่งโดยธรรมชาติของคนส่วนใหญ่ไม่กล้าพูดตรง ๆ กับผู้ที่ตนรู้สึกไม่พอใจด้วยอยู่แล้ว เพราะกลัวผลที่จะเกิดตามมา ยกตัวอย่างง่าย ๆ ถ้าให้ลูกน้องทำประเมินเจ้านายโดยระบุชื่อผู้ประเมิน กับไม่ระบุชื่อ แบบที่ระบุชื่อก็ทำให้กล้าเขียนกล้าวิจารณ์มากกว่า การสื่อสารนิรนามก็เช่นกัน ทำให้คนกล้าแสดงความคิดเห็นมากกว่าทั้งบวกและลบ

จากผลการศึกษาที่ได้สรุปการแสดงออกที่สำคัญ คือ การตั้งชื่อใช้นามแฝง การใช้คำหยาบคาย การแสดงความคิดเห็น การแสดงอารมณ์ขันแต่ถึงแม้ว่าการสื่อสารโดยนิรนามเป็นพฤติกรรมการแสดงออกซึ่งสะท้อนเสรีภาพในการสื่อสาร ซึ่งนับเป็นสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตาม มาตรา 25 ประกอบมาตรา 34 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อย่างไรก็ตาม บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่นการป้องกันข้อมูลประจำตน การป้องกันการล่วงละเมิดส่วนบุคคล ดังนั้น ผู้ใช้บัญชีนิรนามต้องเคารพต่อกฎหมาย และซังน้ำหนักกับ

คุณค่าหรือประโยชน์อื่น เช่น ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรม ตลอดจนสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายจากเนื้อหาข้อมูลที่สื่อสารนั้น เช่น การใช้คำหยาบคายต่อผู้อื่น ย่อมละเมิดเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นคุณธรรมที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง หรือการแสดงความคิดเห็นต้องระมัดระวังมิให้เป็นการหมิ่นประมาทผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 326 หรือการดูหมิ่นผู้อื่น ตามมาตรา 393

ในประเด็นการใช้คำหยาบคาย กรณีเด็ก ถ้าผู้ปกครองไม่ยอมให้ลูกใช้คำหยาบบนโลกออนไลน์ ควรสร้างรากฐานให้ลูกเป็นเด็กที่พูดจาสุภาพเรียบร้อยมาตั้งแต่เล็ก คนในบ้านระมัดระวังคำพูด และเป็นแบบอย่างที่ดีมาโดยตลอด ชี้ให้เด็กเห็นว่าการใช้คำหยาบบนโลกออนไลน์จะส่งผลอย่างไรต่อเขา ให้ความรู้ในโลกออนไลน์ไม่ใช่พื้นที่ส่วนตัว สิ่งที่ถูกโพสต์ออกไปจะบ่งบอกความเป็นตัวตนของเขา และผู้คนอาจจะตัดสินจากสิ่งที่คน ๆ นั้นโพสต์ ในอนาคตอาจมีผลต่อตัวเองไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ส่วนกรณีวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ การพูดคำหยาบบ้างเป็นบางครั้งไม่ใช่เรื่องใหญ่โตถึงขนาดยอมความกันไม่ได้ การพูดคำหยาบบางครั้งอาจเป็นการระบายความรู้สึกอัดอั้นตันใจ พูดคำหยาบเพราะหมดความอดทน เพราะถึงจุดที่ทนไม่ไหว อีกประการภาษามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทุกหนึ่งคำนั้นเป็นคำสุภาพผ่านไปอีกยุคหนึ่งกลายเป็นคำหยาบไป ยุคหนึ่งคำ ๆ หนึ่งเป็นคำหยาบ แต่อีกยุคหนึ่งกลายเป็นคำธรรมดาไป ไม่หยาบ ปัจจุบันผู้หญิงพูดคำหยาบมากขึ้น ฟังกันเป็นคำธรรมดาจนชิน ดังนั้น การใช้คำหยาบของคนยุคปัจจุบันอาจใช้หลักธรรมะพิจารณาว่าถ้าคำไหนพูดแล้วฟังดูไม่ดี ฟังแล้วใจหายบั่นทอนใจคือคำหยาบ คำหยาบออกมาจากใจหยาบกระด้าง ถ้าพูดกุ่มกับเพื่อนแล้วใจเป็นปกติไม่หยาบขึ้น แต่ถ้าพูดกุ่มกับพระ จิตใจผู้พูดต้องกระด้างพอถึงจะพูดอย่างนั้นได้ หรือพระเกจิบางท่านพูดกุ่มเป็นปกติ แต่ใจสงบและเมตตาก็ไม่เรียกว่าพูดหยาบ (วัดสวนสันติธรรม, 2565)

ประโยชน์

การใช้บัญญัตินิรนามในโลกออนไลน์เป็นการป้องกันข้อมูลประจำตน เป็นการสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (right to privacy) ตามมาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญ การสื่อสารนิรนามหรือ anonymous speech เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายสาธารณะ ความนิรนามส่งเสริมการสื่อสารเสรีในตลาดความคิด โดยการแสดงความคิดเห็นต่างโดยไม่ระบุดังตัวตนจะช่วยลดทอนความกังวลว่าจะถูกตอบโต้ หรือแก้แค้นทดแทน ซึ่งความกลัวดังกล่าวอาจทำให้เกิดการจำกัดความคิด (คณาธิป ทองรวีวงศ์, 2558: 89) โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่อ่อนไหวการสื่อสารนิรนามที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางการเมืองจะช่วยให้คนกล้าแสดงเนื้อหาข้อมูลที่หลากหลายทั้งฝั่งอนุรักษ์นิยมและเสรีนิยม ความนิรนามหรือนามแฝงในโลกออนไลน์ก็เหมือนกับการใช้นามปากกาของคอลัมนิสต์ในยุคสื่อสารหนังสือพิมพ์เพื่อป้องกันการถูกดำเนินคดีในข้อหาหมิ่นประมาท

ผลกระทบ

การใช้บัญญัตินิรนามมีผลกระทบด้านต่าง ๆ อาทิ เอื้อต่อการทำละเมิดออนไลน์หรือการกลั่นแกล้งออนไลน์ เช่น การโพสต์คำต่อว่า ชูเชิญ ใช้ถ้อยคำที่รุนแรง หยาบคาย ไม่ว่าจะเป็นทางสนทนา (chat) ส่วนตัว หรือโพสต์ที่หน้าโซเชียลมีเดียของผู้ถูกกระทำ

การหมิ่นประมาท การพาดพิงจากคุกคามทางเพศผ่านโซเชียลมีเดีย ซึ่งสัมพันธ์กับผลกระทบด้านการใช้ภาษา มีทั้งการใช้คำหยาบคาย ทุ ก มึง ไอ อี ห่า ชิบหาย อีดอก เที้ย สัตว์ ฯลฯ ซึ่งในปัจจุบันคนเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาทางด้านเพศ การใช้ภาษา ความรุนแรง ภาพตัวแทน และการเปิดรับ และทัศนคติที่มีต่อการถ่ายทอดสดบนเฟซบุ๊ก โดย ญัฐธิดา แขวงสวัสดิ์ (2560) จากคณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เผยผลการสำรวจผู้ถ่ายทอดสดผ่านเฟซบุ๊กจำนวน 930 คน พบการถ่ายทอดที่แสดงออกด้านเพศไม่เหมาะสมมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ การถ่ายทอดสดหรือไลฟ์ (live) ที่มีการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม และเนื้อหาเกี่ยวกับความรุนแรง และสอดคล้องกับการสำรวจความคิดเห็นในผลสำรวจโพลรายวิชาประชาคมและการโน้มน้าวใจปีการศึกษา 2564 ที่พบว่า การใช้บัญชีที่ไม่เปิดเผยตัวตนมีข้อดีคืออาจปกป้องข้อมูลของผู้ใช้ไม่ให้รั่วไหลไปสู่มีจนาชีพ แต่หากว่าใช้ในการละเมิดผู้อื่นเช่น ใส่ร้ายด่าทอหรือเผยแพร่ข่าวปลอมเพื่อเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นอันตรายต่อสังคม

นอกจากนั้นการใช้บัญชีนิรนามยังเอื้อต่อการคุกคามทางเพศออนไลน์ โดยเฉพาะทางไลฟ์ เฟซบุ๊ก หรือตามโพสต์ต่าง ๆ จะมีข้อความที่เข้าข่ายคุกคามทางเพศอยู่มาก และอาจจะมีการส่งข้อมูลที่มีเนื้อหาอนาจารโดยที่ผู้รับไม่ต้องการ หรือการนำรูปเขาไปตัดต่อในเชิงลามก หรือพิมพ์ความคิดเห็น (comment) ในเชิงกำกวม เช่น ถ้าผู้หญิงโพสต์รูปภาพแล้วมีคนพิมพ์ว่า “หอม” ผู้โพสต์อาจเริ่มสงสัยแล้วว่ารูปที่ลงสื่อถึงกลิ่นอะไร หรือถ้ามีคนพิมพ์เว้นวรรคว่า “ห อ ม” ผู้ถูกกระทำก็อาจรู้สึกว่าคุณพิมพ์ไม่ได้ต้องการสื่อความหมายโดยตรงของคำว่าหอม หรือรู้สึกว่ายกย่องนอกเป็นคำชมแต่ผู้พิมพ์น่าจะสื่อความหมายแฝงบางอย่างไว้ การที่ผู้ถูกกระทำรู้สึกสงสัยและรู้สึกไม่ดีเช่นนี้ ก็ถือว่าเป็นการคุกคามทางเพศได้ (สิรินทร์ มุ่งเจริญ, 2563)

ผู้ใช้บัญชีนิรนามสามารถกลั่นแกล้งผู้อื่นด้วยการแอบอ้างตัวตนของผู้อื่น เช่น แอบอ้างใช้บัญชีของผู้ถูกกระทำ แล้วนำบัญชีนั้นไปโพสต์ข้อความหยาบคาย คลิบัติโอทีที่ไม่เหมาะสม หรือกระทำการต่าง ๆ ที่เกิดผลเสียต่อเจ้าของบัญชีตัวจริง หรือสร้างความอับอายให้กับผู้อื่น แม้แต่การโพสต์เพื่อล้อเลียนกันก็อาจทำให้ผู้อื่นรู้สึกถูกลั่นแกล้ง เพราะการสร้าง ความขำขันเหนือผู้อื่นที่แตกต่าง มีทฤษฎีหนึ่งกล่าวว่าความตลกขบขันเกิดจากการที่ผู้เล่นมุกมีความรู้สึกเหนือกว่าผู้ที่เป็นตัวตลกในมุกนั้น ไม่ว่าจะเป็นมุกตลกด้านศาสนา ด้านชาติพันธุ์ ด้านเพศ การสร้างมุกล้อเลียนเกิดขึ้นจากอำนาจที่ไม่เท่ากัน (ปองปรารณ สุนทรเกาส์, 2563) ซึ่งต้องตั้งคำถามว่าเรากำลังสร้างภาพลักษณ์ให้กับเพศสภาพต่าง ๆ นั้นหรือไม่ เช่น การเล่นมุกว่า “คนเป็น bisexual คือ คนที่เอาหมดเลย” คนที่เป็น bisexual อาจรู้สึกอึดอัดว่าตนเองไม่ได้เป็นคนอย่างในมุกที่หยอกล้อกัน หรือรู้สึกว่าคุณเองไม่ใช่คนที่เอาไม่เลือก จากตัวอย่างเห็นได้ว่าสิ่งที่คนพูดกันเป็นเรื่องตลก อาจสร้างความรู้สึกไม่ดีหรือภาพจำให้แก่คนบางกลุ่ม จึงควรคิดก่อนพูดหรือเอาใจใส่ความรู้สึกของบุคคลที่ถูกล้อเลียนก่อนจะพูดอะไรออกไป (สิรินทร์ มุ่งเจริญ, 2563)

ในความเห็นของผู้วิจัย การสื่อสารนิรนามควรกระทำได้ แต่เมื่อมีการละเมิดสิทธิผู้อื่นต้องหาวิธีดำเนินการตามกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 ผู้ให้บริการต้องจัดเก็บข้อมูลจราจร

คอมพิวเตอร์นั้นเป็นข้อมูลที่แสดงว่าคอมพิวเตอร์เครื่องใดส่งข้อมูลไปยังเครื่องใดโดยระบุจากหมายเลขประจำเครื่อง (IP address) ซึ่งใช้บังคับให้ผู้ส่งข้อมูลได้ อาจต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้ผู้ใช้งานแต่ละคนต้องระบุแสดงตัวตนด้วยข้อมูลแสดงตัวในโลกทางกายภาพ เช่นเลขหมายบัตรประชาชน ซึ่งกรณีปกติจะไม่ถูกนำมาเปิดเผย แต่หากมีการกระทำผิดก็ให้หน่วยงานรัฐสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การสื่อสารนิรนามมีผลทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น จึงควรเร่งให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการสื่อสารโดยนิรนาม ไม่ว่าจะเป็นในประเด็นการไม่เปิดเผยตัวเป็นพื้นฐานสำหรับการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเต็มที่ตามสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง เป็นการแสดงพลัง การรวมกลุ่มทางการเมือง แต่ทั้งนี้ ต้องให้ความรู้ควบคู่ไปด้วยว่าการแสดงความคิดเห็นผ่านบัญชีนิรนาม แม้จะใช้เพื่อประโยชน์ดังกล่าว แต่ผู้ใช้ก็ยังคงต้องมีความรับผิดชอบ ละเว้นการกระทำในลักษณะผิดกฎหมาย เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ควรอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง ใช้ตรรกะ เหตุและผลโดยชอบ ไม่กู่ขาว สร้างข่าวปลอม หรือใช้เป็นเครื่องมือสร้างความแตกแยก บั่นทอน ทำลายสังคม เป็นต้น นักวิชาการด้านสื่อควรให้ความสำคัญกับประโยชน์ของการสื่อสารนิรนามในเชิงบวก โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญแทนการชี้ว่า การสื่อสารนิรนามก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบแต่เพียงด้านเดียว เพราะเหรียญย่อมมีสองด้าน เท่าที่ผ่านมาสังคมมีทัศนคติว่าการสื่อสารนิรนามมีผลเสีย สร้างผลกระทบมากกว่าผลดี เช่น ถูกนำไปใช้โดยมิฉฉาชีพ ใช้กลั่นแกล้งผู้อื่น ใช้เป็นเครื่องมือล่อลวงบุคคลอื่นไปทำอันตราย เป็นต้น การรู้เท่าทันการสื่อสารนิรนามจึงเป็นเรื่องสำคัญ คือนอกจากจะรู้เท่าทันการสื่อสารนิรนามในด้านลบแล้ว ต้องรู้เท่าทันการสื่อสารนิรนามด้านบวกด้วย เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้มากขึ้นในสังคมไทย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัด เนื่องจากไม่ใช่การศึกษาภาพรวมทั้งประเทศ ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์โดยเฉพาะข้อมูลเชิงปริมาณมาจากงานวิจัยในชั้นเรียนเท่านั้น หากมีงานวิจัยในอนาคตที่ออกแบบให้เก็บข้อมูลและสุ่มตัวอย่างในระดับที่กว้างขึ้นก็จะเป็นประโยชน์ในวิชาการนิเทศศาสตร์และการสื่อสารมวลชนมากขึ้นกว่านี้

หากมีการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยสนใจศึกษาในเชิงกฎหมายเกี่ยวกับแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการสื่อสารโดยนิรนามโดยเฉพาะ โดยศึกษาเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแก้ไข พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เพื่อเพิ่มบทบาทเกี่ยวกับการระบุตัวตนของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนเรื่องเสรีภาพในการสื่อสารและสิทธิพลเมือง โดยศึกษาเปรียบเทียบแนวทางที่ใช้ในประเทศอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- คณาธิป ทองรวีวงศ์.(2558). สิทธิในการสื่อสารข้อมูลออนไลน์โดยนิรนามของสื่อพลเมือง. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, (8)2, 72-128.
- จิรัชญา ชัยชุมคุณ. (2563).เปลี่ยนโปรไฟล์ สวมรอยเป็นคนอื่น: ว่าด้วยด้านมืดของการอยากมีตัวตนในโลกโซเชียลมีเดีย. สืบค้น 19 มิถุนายน 2564, จาก <https://thematter.co/%20social/duplicated-social-media-account/98498>
- ณัฐธิดา แวงสวัสดิ์. (2560). *การวิเคราะห์เนื้อหาทางด้านเพศ การใช้ภาษา ความรุนแรง ภาพตัวแทน และการเปิดรับ และทัศนคติที่มีต่อการถ่ายทอดสดบนเฟซบุ๊ก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม).สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ปองปรารณ สุนทรเกสัช. (2563). การสื่อสารอารมณ์ขันที่สะท้อนการเลือกปฏิบัติในสังคมไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*.38(1), 69-82.
- พรณวดี ประยงค์ (2559), “เรื่องของ ‘ตัวตน’ บนโลกของเว็บไซต์โซเชียลเน็ตเวิร์ก: ขอบเขตของ ‘ตัวตนที่ปรารถนา’ และ ‘ตัวตนที่เป็นจริง’”, *วารสารศาสตร์*, 9(1): 7-32.
- วัดสวนสันติธรรม. (2565, พฤษภาคม 14). *พูดคำหยาบเป็นการเปิดเปียนด้วยวาจาหรือไม่: หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช 30 เมษายน 2565*[วิดีโอ].YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=Y2IWxpP8eZ4&t=15s&ab_channel=Dhamma.com
- สิรินทร์ มุ่งเจริญ. (2563). สรุปสาระสำคัญจากเสวนาวิชาการ หัวข้อ “ปัญหาโลก (ออนไลน์) แดก การคุกคามทางเพศบนโซเชียลมีเดีย” จัดโดยกลุ่มนิติวิชาการ วันจันทร์ที่ 16 พฤศจิกายน 2563 เวลา 17.00-19.30 น. ณ ห้อง น.301 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต และถ่ายทอดสดทาง Facebook Page : กลุ่มนิติวิชาการ – Law TU Academic Assistance Center สืบค้น 19 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.law.tu.ac.th/seminar-summary-online-sexual-harassment>
- เอกณัฐ วัฒนสมบัติ.(2562). ‘นิรนามบนโลกออนไลน์’ ว่าด้วยการมีตัวตนและไร้ตัวตนบนโซเชียลมีเดีย. สืบค้น 19 มิถุนายน 2564, จาก <https://thematter.co/thinkers/disguise-on-online-world/81564>
- อัปสร เสถียรทิพย์และคณะ. (2564). การศึกษาความรุนแรงทางโซเชียลมีเดียและการรับรู้ของวัยรุ่น. ออนไลน์ สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2564 จาก <http://cclickthailand.com/wp-content/uploads/2020/04/14.pdf>
- Association for Progressive Communication (APC). (2015). The right to freedom of expression and the use of encryption and anonymity in digital communication. 25 March 2015. Retrieved 20 June 2021, from <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/Communications/AssociationForProgressiveCommunication.pdf>
- TWF Agency. (2021). จำนวนผู้ใช้งาน Social Media ในประเทศไทย. สืบค้น 19 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.twfdigital.com/blog/2021/02/facebook-instagram-youtube-twitter-users-thailand-2021/>